

Mottagare
Barn- och utbildningsnämnden

Motverka barnfattigdom och öka jämlikheten

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden föreslår Regionfullmäktige att motionen anses besvarad med utbildnings- och arbetslivsförvaltningens tjänsteskrivelse.

Sammanfattning

Regionstyrelsen har remitterat en motion från Vänsterpartiet till utbildningsnämnderna för yttrande. Motionärerna yrkar på att barn- och utbildningsnämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden samt socialnämnden kartlägger situationen och utreder hur de inom respektive nämnd samt gemensamt kan stärka och utveckla sitt arbete för att utjämna skillnader i barns ekonomiska uppväxtvillkor.

Barn- och utbildningsnämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden har kartlagt och utrett inom sitt ansvarsområde och fört en dialog med socialnämnden.

Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen bedömer att det finns ett förvaltningsövergripande samarbete som består av samverkansforum för barn och unga och de är en del av Region Gotlands samverkansstruktur. Vidare görs bedömning att det finns lagstyrd samverkan mellan förvaltningarna och att samverkan sker utifrån barns och elevers individuella behov av stöd och insatser.

Skolan är en starkt reglerad verksamhet som styrs av nationellt beslutade styrdokument såsom skollagen och läroplanen. Alla skolformer arbetar redan idag med att utjämna ekonomiska uppväxtvillkor utifrån de lagar och styrdokument som styr undervisning och utbildning.

Ärendebeskrivning

Saga Carlgren m.fl, Vänsterpartiet (V), har lagt fram en motion om att socialnämnden, barn- och utbildningsnämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ska kartlägga och utreda hur respektive nämnd, enskilt och gemensamt, kan stärka och utveckla sitt arbete för att utjämna skillnader i barns ekonomiska uppväxtvillkor.

Det finns inte några givna kriterier en person ska uppfylla för att betraktas som fattig, eller någon entydig definition av hur fattigdom och ekonomisk utsatthet

ska mätas.¹ Av Rädda barnens årsrapport 2021 om barnfattigdom i Sverige framgår att 893 barn på Gotland i åldern 0-17 år (8,2 %) lever i ekonomisk utsatthet. Rädda barnens rapport bygger på ett sammansatt mått, dels barn i familjer med låg inkomststandard och dels barn i familjer som beviljats försörjningsstöd.²

Socialdepartementet lyfter vissa grupper som särskilt utsatta: a) Hemlösa barn eller barn som lever i bostäder med allvarliga brister, b) Barn med funktionsnedsättning, c) Barn med utrikes bakgrund d) Barn med minoritetsbakgrund vad gäller ras eller etniskt ursprung (särskilt romer), e) Barn som är i alternativ omvårdnad (särskilt institutionsvård) och f) Barn i otrygga familjesituationer.

Arbetet med att motverka barnfattigdom handlar även om att bryta negativa mönster som ibland spänner över flera generationer, vilket kräver ett långsiktigt och strukturerat arbete. Då krävs åtgärder som både minskar fattigdomen och åtgärder som minskar fattigdomens effekter.

Mot bakgrund av vad som beskrivs ovan besvaras motionen med underlag kring förskolans och grundskolans långsiktiga och strukturerade arbete däribland kring de barn som befinner sig i olika utsatta grupper.

Barn- och utbildningsnämndens och gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens insatser för att utjämna skillnader

Förskola

Enligt Socialdepartementet³ är lika tillgång till god och inkluderande förskoleverksamhet, barnomsorg och utbildning avgörande för att bryta arvet av social utestängning och säkerställa lika möjligheter för barn som befinner sig i en utsatt situation.

Förskolan på Gotland har en hög andel barn inskrivna. Systemet med maxtaxa gör att avgiften är inkomstrelaterad vilket gör att man följer styrningen om att avgifter ska vara skäliga för verksamheten. I övrigt förekommer inte andra avgifter inom förskolan för den enskilde vårdnadshavaren. Verksamheten bygger på inkludering och tillgänglighet där förskolan står för allt material som ingår i undervisningen.

Möjlighet till omsorg på obekvämt arbetstid erbjuds vid en förskola i Visby. Omsorgen riktas till barn 1-12 år vars vårdnadshavare har oregelbundna arbetstider. Detta möjliggör för ensamstående vårdnadshavare att arbeta även på kvällar och helger. Avgiften för omsorg vid obekvämt arbetstid regleras

¹ [Att mäta fattigdom \(scb.se\)](https://www.scb.se)

² [rb_rapport_2018_final.pdf \(raddabarnen.se\)](#)

³ Socialdepartementet (202/21:FPM101)

inom ordinarie avgifter för barnomsorg. Är barnet dessutom placerat i ordinarie förskole-/fritidshemsverksamhet utgår ingen extra kostnad.

Öppen förskola är ett komplement till förskolan. Vårdnadshavare och barn deltar tillsammans i den öppna förskolans aktiviteter där verksamheten stöds av utbildad personal. På Gotland finns två öppna förskolor, en i Visby och en i Hemse. Öppna förskolan är avgiftsfri.

Grundskola

Skolan har en viktig roll för individen och dess utveckling och kan verka kompensatoriskt för barn i ekonomiskt utsatta hushåll.

Avbruten eller aldrig påbörjad gymnasieutbildning är den faktor som tydligast påverkar risken att hamna i ett utanförskap och att man som ung inte kan försörja sig själv. Under 2021 deltog utbildnings- och arbetslivsförvaltningen i SKR:s utbildning kring fullföljd utbildning tillsammans med två andra kommuner, med syfte att öka antalet elever som fullföljer grundskola och senare gymnasiet med fullgoda betyg. En ny handlingsplan håller på att tas fram där fokus ligger på det som främjar närvaro och förebygger frånvaro samt systematisk uppföljning av elevfrånvaro på varje skola.

Att nå godkända betyg i kärnämnen är viktigt för att kunna gå vidare till högre studier. Lovskola erbjuds de elever på högstadiet som riskerar att inte få betyg i ett eller flera ämnen. Det erbjuds också till elever som vill höja sina betyg för att kunna komma in på sökt utbildning. Lovskola anordnas utanför ordinarie undervisningstid, på lov.

Läxhjälp eller extra studietid kan erbjudas med minst 2 timmar i veckan utanför ordinarie undervisningstid. Vid läxhjälp eller den extra studietiden kan man göra hemuppgifter eller repetera sådant man arbetat med på lektionerna. Extra studietid kan ses som ett kompensatoriskt inslag i undervisningen för elever som saknar stöd i hemuppgifter.

Grundskolan står för det material som ingår i undervisningen. Alla elever från F-klass till år 9 har ett personligt digitalt verktyg. Satsningen utgick till en början med att alla elever fick en iPad men under 2022 påbörjades ett utbyte till elev-pc för elever i år 4-9. Alla skolor som har 7-9 klasser har elev-pc idag medan det dröjer till våren 2024 innan alla elever i 4-6 har det.

Då skolan arrangerar heldagsutflykt ansvarar skolan för matsäck för samtliga elever. Skolorna erbjuder också tillgång till den utrustning som krävs för att kunna delta vid idrottslektion och friluftsdagar, till exempel skridskor, hjälmar och extrakläder till idrotten.

Gymnasiet

Utbildningen i gymnasieskolan ska främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor, som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet. Eleverna ges möjlighet att tillägna sig kunskaper som gör dem attraktiva på arbetsmarknaden och på så vis bidrar gymnasieskolan i det viktiga

arbetet med att bryta negativa mönster, som ibland spänner över flera generationer.

Gymnasieskolan ansvarar för det material som ingår i undervisningen och alla elever på gymnasiet har tillgång ett personligt digitalt verktyg, MacBook Air, som de får låna under sin studietid.

Det finns flera olika bidrag för studier på gymnasienivå. Studiebidrag är det vanligaste och det kan eleven få från 16 års ålder fram till att eleven fyller 20 år. Beroende på elevens och familjens ekonomi kan även ett extra tillägg beviljas. Elever som bor längre ifrån studieorten kan beviljas ekonomiskt stöd till inackordering eller få resebidrag. Det finns även möjlighet att söka stipendier, däribland Elvira och Erik Ljungbergs minne samt Bengta och Ludvig Berthelsens Stiftelse.

Arbetsliv och etablering

För de som av olika skäl inte befinner sig i gymnasieskolans verksamhet finns KAA; Kommunens aktivitetsansvar. KAA finns inom avdelningen för arbetsliv och etablering och har ansvar att hålla sig informerad om ungdomar i åldern 16-20 år som inte går på gymnasiet. Syftet är att lotsa ungdomar tillbaka till studier eller annan sysselsättning. Ungdomen själv som avgör vilken väg man ska gå. Det kan innebära hjälp att boka möten med studie- och yrkesvägledare (SYV), vården eller andra kontakter som behövs för att komma vidare. KAA har även kontakt med barn- och ungdomspsykiatri (BUP), psykiatri, socialtjänsten, ungdomsmottagningen, vårdcentralen, tandläkaren, polisen.

Barn- och elevhälsa

Barn- och elevhälsan arbetar med barn och elever som har behov av extra stöd av olika anledningar, något samtliga skolor har tillgång till. Uppdraget beskrivs i *Gemensam elevhälsoplan inom UAF*.⁴ Planen omfattar förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola, anpassade grundskolan, gymnasieskola, anpassade gymnasieskolan och gäller för alla skolor där Region Gotland är huvudman. Tidiga insatser är en viktig del i förvaltningens hälsofrämjande och förebyggande hälsoarbete. Utbildning- och arbetslivsförvaltningen har därför valt att inkludera förskolan i elevhälsoplanen trots att förskolan inte omfattas av skollagen när det gäller elevhälsa.⁵

Modersmålsenheten

Alla nyanlända skolbarn 6-19 år, med ett annat modersmål än svenska, tas emot via Lotsen - den centrala mottagningen. Där sker bland annat kartläggningarna av tidigare kunskaper, erfarenheter och förmågor. Detta för att utbildningen ska kunna anpassas efter elevens behov. Den som är nyanländ får även en första introduktion till Sverige och Gotland och det svenska skolsystemet genom Lotsens personal.

⁴Doc point STY-29331-v.4.0 UAF. Övergripande Elevhälsoplan

⁵ Skollag (2010:800). 2 kap § 25-28

Kursen *Förälder i nytt land* syftar till att skapa ett tryggt föräldraforum som lämnar utrymme för såväl information och dialog inför de utmaningar som nyanlända och utrikesfödda möter som föräldrar i Sverige. I kursen får man möta andra föräldrar och dela erfarenheter om hur det är att vara förälder i Sverige.

Kulturskolan

Kulturskolan erbjuder i enstaka fall kostnadsfria aktiviteter, som till exempel vid rekryteringssatsningar på skolor i socioekonomisk utsatta områden. Då drivs insatsen med särskilda projektmedel. Verksamheten är i dagsläget avgiftsbelagd utifrån regionfullmäktigebeslut. Barn- och utbildningsnämnden har gett förvaltningen i uppdrag att utreda avgiftsfri kulturskola för att stärka den sociala hållbarheten på Gotland.⁶

Insatser i samarbete med andra nämnder

Tekniska nämnden-Skolskjuts

Regionen är skyldig att anordna kostnadsfri skolskjuts för elever i förskoleklass och grundskola med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållanden, funktionsnedläggning hos elev eller någon annan särskild omständighet.

Tekniska nämnden -Bussiga kortet

Bussiga kortet gäller för barn och ungdomar folkbokförda på Gotland till och med den 30 juni det år man fyller 20 år. Kortet berättigar till avgiftsfria resor på landsbygden på Gotland under hela året, dock inte för resor i stadstrafik samt närtrafiken.

Regionstyrelsen-Näringsrika måltider

Måltiderna från RSF serveras enligt Nordiska näringsrekommendationer (NNR) och Livsmedelsverkets rekommendationer. Krav på energi- och näringsinnehåll över hela dagen, finns beskrivet i Livsmedelsverkets Nationella riktlinjer för måltider.

I förskolan består lunchmenyn av en maträtt per dag – huvudkomponent, som kompletteras med grönsaker, tillbehör, bröd, smörgåsfett och dryck.

I grundskolan, anpassad skola och gymnasieskolan består lunchmenyn av en till två maträtter per dag (varav en vegetarisk rätt) – huvudkomponent, som kompletteras med grönsaker, tillbehör, bröd, smörgåsfett och dryck. Råkostbordet ska omfatta minst åtta olika komponenter - minst tre fiberrika grönsaker, minst en baljväxt och minst en salladsgrönsak eller frukt.⁷

Som ett led i att ytterligare kompensera för ekonomiska skillnader i uppväxten, har Barn- och utbildningsnämnden gett förvaltningen i uppdrag att utreda

⁶ BUN 2023/89 Kostnadsfria kultur- och idrottsaktiviteter för barn och unga

⁷ STY-31535-v.1.0 Riktlinjer för hållbara måltider och mat i Region Gotland

förutsättningar för gratis frukost för alla barn och elever inom förskolan, grundskolan och gymnasiet.⁸

Socialnämnden- anmälan enligt Socialtjänstlagen 14 kap 1 §

Samtliga medarbetare inom grundskolan och förskolan arbetar med orosanmälan till socialtjänsten om det uppmärksammas oro av något slag för en elev.

Hälso- och sjukvårdsnämnden och Socialnämnden-Fossam

Inom ramen för samverkansforum barn och unga har bl.a. Första linjen, Socialtjänst och skola i samverkan för barn 6-16 år och deras familjer (Fossam) skapats. Det bygger på ett samverkansmöte mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola för att tidigt göra insatser för barn och familjer som har behov av samverkan. Målet är tidiga insatser för att ge alla elever goda möjligheter i livet och i skolan.

Styrdokument

I både skollag och läroplan finns en tydlig styrning kring uppdraget att främja lika möjligheter för alla barn och elever oberoende av deras sociala och ekonomiska förutsättningar. Samtliga skolformer inom Region Gotland följer de regelverk som finns för verksamheterna.

Bedömning

Som beskrivits så arbetar samtliga skolformer kontinuerligt och systematiskt utifrån lagar, läroplaner, konventioner och planer/policys för att för att utjämna skillnader i barns ekonomiska uppväxtvillkor. Förslaget är att nämnden föreslår regionfullmäktige att motionen anses besvarad med denna tjänsteskrivelse

Beslutsunderlag

Motion. Motverka barnfattigdom och öka jämlikheten. Vänsterpartiet 2022-12-22
Tjänsteskrivelse Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen 2023-08-14

Sammanställt av Cecilia Thomasson verksamhetsspecialist Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen

Hanna Sällström Jonasson
tf Utbildningsdirektör

Skickas till

Regionstyrelsen

⁸ BUN 2023/231 Utredning Frukost i skolan

Bilaga 1

Skollag

1 kap 8 § Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

2 kap 10 § Rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Förskola

8 kap 4 § Barn ska från och med höstterminen det år barnet fyller tre år erbjudas förskola under minst 525 timmar om året, om inte annat följer av 5-7 §§.

8 kap 5 § Barn ska från och med ett års ålder erbjudas förskola i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärsarbete eller studier eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt.

8 kap 6 § Barn, vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga enligt föräldraledighetslagen (1995:584) för vård av annat barn, ska från och med ett års ålder erbjudas förskola under minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan.

8 kap 7 § Barn ska även i andra fall än som avses i 5 och 6 §§ erbjudas förskola, om de av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av förskola.

8 kap 12 a § Hemkommunen ska genom uppsökande verksamhet ta kontakt med vårdnadshavare till barn som ska erbjudas förskola enligt 4 § och som inte har en plats i förskola och informera om förskolans syfte och barnets rätt till förskola.

Första kontakten ska tas inför hösten det år barnet fyller tre år. Kontakt ska sedan tas inför varje höst och varje vår då barnet inte har en plats i förskola. Sista kontakten ska tas inför våren det år barnet fyller sex år.

Ett särskilt erbjudande om plats för bättre språkutveckling i svenska

8 kap 14 a § Ett barn som ska erbjudas förskola enligt 4 § ska av hemkommunen erbjudas en plats vid en förskoleenhet även utan att något önskemål om förskola har anmälts av barnets vårdnadshavare om

1. barnet är fött utomlands och vistas i Sverige sedan högst fem år, eller
2. barnets vårdnadshavare som är bosatta i Sverige är födda utomlands och vistas i Sverige sedan högst fem år.

8 kap 16 § En kommun får ta ut avgift för plats i förskola som den anordnar. Avgifterna ska vara skäliga.

Öppen förskola

25 kap 3 § En kommun får anordna öppen förskola som komplement till förskola och pedagogisk omsorg. Den öppna förskolan ska erbjuda barn en pedagogisk verksamhet i samarbete med de till barnen medföljande vuxna samtidigt som de vuxna ges möjlighet till social gemenskap.

Grundskola

7 kap 3 § Enligt 2 kap. 18 § första stycket regeringsformen har alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola.

10 kap 32 § Elever i grundskola med offentlig huvudman har rätt till kostnadsfri skolskjuts från en plats i anslutning till elevens hem till den plats där utbildningen bedrivs och tillbaka, om sådan skjuts behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållanden, elevens funktionsnedsättning eller någon annan särskild omständighet.

Fritidshemmet

14 kap 5 § En elev i någon av de skolformer som anges i 3 § ska erbjudas utbildning i fritidshemmet i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om eleven har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt.

14 kap 6 § Elever ska även i andra fall än som avses i 5 § erbjudas utbildning i fritidshem, om de av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av sådan utbildning.

14 kap 7 § Fritidshem ska erbjudas till och med vårterminen det år då eleven fyller 13 år. Från och med höstterminen det år då eleven fyller 10 år får öppen fritidsverksamhet erbjudas i stället för fritidshem, om eleven inte på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl är i behov av sådant särskilt stöd i sin utveckling som endast kan erbjudas i fritidshem.

14 kap 12 § En kommun får ta ut avgift för utbildning i fritidshem som den anordnar. Avgifterna ska vara skäliga

Gymnasiet

15 kap 2 § Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

15 kap 17 § Utbildningen i gymnasieskolan ska vara avgiftsfri.

Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning.

Huvudmannen får dock besluta att eleverna ska hålla sig med enstaka egna hjälpmedel.

Avgifter i samband med ansökan om plats får inte tas ut.

15 kap 18 § Trots 17 § får det förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna.

I samband med skolresor och liknande aktiviteter får det, trots övriga bestämmelser i denna lag, i enstaka fall under ett läsår förekomma kostnader som ersätts av eleven eller dennes vårdnadshavare på frivillig väg. Sådana aktiviteter ska vara öppna för alla elever.

Ersättningen får inte överstiga huvudmannens självkostnad för att eleven deltar i aktiviteten.

15 kap 32 § Hemkommunen ska lämna ekonomiskt stöd till elever i en gymnasie-skola med offentlig huvudman som behöver inackordering på grund av skolgången. Denna skyldighet gäller dock inte

1. elever som har tagits emot i andra hand till ett nationellt program enligt 16 kap. 47 §,
2. elever som har tagits emot enligt 17 kap. 19 § tredje stycket,
3. elever på Rh-anpassad utbildning, eller
4. utlandssvenska elever som får studiehjälp i form av inackorderingstillägg enligt

studiestödslagen (1999:1395).

Skyldigheten gäller till och med första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år.

Stödet ska avse boende, fördyrat uppehälle och resor till och från hemmet. Det ska ges kontant eller på annat sätt som ska framgå av beslutet om stöd. Om stödet ges kontant, ska det lämnas med lägst 1/30 av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§

socialförsäkringsbalken för varje hel kalendermånad som eleven bor inackorderad. Beloppet får avrundas till närmast lägre hela tiotal kronor. Lag (2017:1104).

Barn- och elevhälsa

2 kap 27 § Varje elev i grundskolan, anpassade grundskolan och specialskolan ska erbjudas minst tre hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Hälsobesöken ska vara jämnt fördelade under skoltiden. Eleven ska dessutom mellan hälsobesöken erbjudas undersökning av syn och hörsel och andra begränsade hälsokontroller.

Det första hälsobesöket får göras under utbildningen i förskoleklassen i stället för under utbildningen i en sådan skolform som avses i första stycket.

Varje elev i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska erbjudas minst ett hälsobesök som innefattar en allmän hälsokontroll. Lag (2022:1315).

Läroplanerna

Läroplanerna bygger på skollagen och men även där beskrivs det kompensatoriska uppdraget

Lpfö 18

Enligt skollagen ska utbildningen vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Den ska ta hänsyn till barns olika förutsättningar och behov och anpassas till alla barn i förskolan. Det innebär att utbildningen inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika.

Lgr 22

En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla.

Läroplan för gymnasieskolan

Skollagen föreskriver att utbildningen inom varje skolform ska vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas. Normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika.